

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАПОБІГАННІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КОССЕ Валерій Валерійович - доктор філософії в галузі права, декан факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький

<https://orcid.org/0000-0002-6576-0620>

УДОД Андрій Миколайович - кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології, Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький

<https://orcid.org/0000-0001-8029-4878>

ФЕДОРЧАК Ірина Валентинівна - старший викладач кафедри кримінального права та кримінології, Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький

<https://orcid.org/0009-0007-6968-3283>

УДК 343.3:355.21(477)

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.4.58>

У статті досліджено роль Національної поліції України у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері забезпечення призову та мобілізації в умовах воєнного стану. Обґрунтовано актуальність теми з урахуванням того, що ухилення від мобілізації є одним із найбільш поширених кримінальних правопорушень воєнного часу, яке безпосередньо впливає на обороноздатність держави та комплектування Збройних Сил України. Проаналізовано систему кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIV Особливої частини Кримінального кодексу України, зокрема статтями 335, 336, 336-1, 336-2 та 337 КК. Надано кримінально-правову характеристику ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 336 КК) як найбільш поширеного кримінального правопорушення цієї групи: розглянуто його об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону. Досліджено дискусійні питання кваліфікації, зокрема форму діяння (дія чи бездіяльність), а також критерії відмежування кримінального правопорушення за ст. 336 КК від адміністративного правопорушення за ст. 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Приділено увагу новелам кримінального законодавства, зокрема ст. 336-2 КК, запровадженій Законом України

№ 3687-IX від 08.05.2024 року. Визначено основні детермінанти кримінальних правопорушень у сфері мобілізації на макро-, мікро- й індивідуальному рівнях, серед яких особлива увага приділена морально-психологічним чинникам. Обґрунтовано напрями превентивної діяльності Національної поліції на загально-соціальному та спеціально-кримінологічному рівнях, включаючи інформаційно-просвітницьку роботу, взаємодію з територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, протидію організованим формам ухилення та ефективне розслідування кримінальних проваджень.

Ключові слова: мобілізація, ухилення від призову, кримінальне правопорушення, Національна поліція, запобігання злочинності, воєнний стан, військова служба.

Постановка проблеми

З 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 на всій території України запроваджено воєнний стан. Військова агресія Росії суттєво вплинула на всі сфери життя, що зумовило необхідність протидіяти новим кримінальним правопорушенням. Як зазначають дослідники, з початком війни чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК) виявився не готовим до

нових викликів, навіть з урахуванням змін, яких він зазнав у 2014 році [1, с. 515]. Верховною Радою України було прийнято низку законів, спрямованих на усунення прогалин та недоліків у кримінальному законодавстві.

Питання належного комплектування Збройних Сил України набуло виключного значення. Ефективно дати відсіч нападникам на країну чи виконати зобов'язання по спільній обороні від агресора без швидкої і своєчасної мобілізації неможливо, тому ухилення від призову до Збройних Сил з числа військовозобов'язаних громадян під час воєнних дій, які розпочались або передбачаються, створює загрозу для безпеки держави у сфері оборони [2, с. 70]. Суспільна небезпечність ухилення від призову за мобілізацією обумовлена тим, що мобілізація пов'язується з умовами особливого періоду в державі – із загрозою нападу, небезпекою державній незалежності України. Кримінальні правопорушення у сфері мобілізації не тільки підривають авторитет військової служби, але й ставлять під серйозну загрозу обороноздатність країни та її територіальну цілісність, державний суверенітет, тому усунення причин та умов їх вчинення є важливим заходом держави [3, с. 316]. За цих умов роль Національної поліції як основного суб'єкта превентивної діяльності у запобіганні кримінальним правопорушенням зазначеної категорії є надзвичайно вагомою і потребує окремого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері мобілізації досліджувалася в працях В. І. Антипова, А. Ю. Александрової, О. С. Володавської, К. М. Оробця, В. В. Шаблістого та інших учених. О. С. Володавська проаналізувала склад злочину, передбаченого ст. 336 КК, та правопорушення за ст. 210-1 КУпАП, на основі чого виявила критерії їх відмежування [2]. В. В. Шаблістий та А. Ю. Александрова здійснили монографічне дослідження кримінальної відповідальності за ухилення від призову за мобілізацією [4]. К. М. Оробець дослідив проблеми ухилення від прийняття на військову службу за контрактом

згідно зі ст. 336-2 КК, з'ясував родовий, видовий та безпосередні об'єкти кримінального правопорушення та запропонував авторську редакцію цієї статті [5, с. 354].

Дослідженню причин вчинення військових кримінальних правопорушень присвячені ґрунтовні наукові праці О. М. Артеменка [6], А. О. Раєвої [7], Є. Б. Пузиревського [8], О. В. Гальцової [3]. Водночас питання ролі саме Національної поліції у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері мобілізації залишається недостатньо дослідженим, що зумовлює актуальність цієї роботи.

Мета статті полягає у визначенні ролі Національної поліції у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері мобілізації, аналізі системи відповідних правопорушень, їх детермінант та обґрунтуванні напрямів превентивної діяльності поліції.

Виклад основного матеріалу

Систему кримінальних правопорушень у сфері забезпечення призову та мобілізації утворюють діяння, передбачені Розділом XIV Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації» [5, с. 355]. Родовим об'єктом кримінальних правопорушень, що містяться у цьому Розділі, є суспільні відносини у сфері оборони країни, а також безпеки державного кордону України та військової безпеки в частині забезпечення призову і мобілізації [9, с. 25]. Видовим об'єктом кримінальних правопорушень у сфері мобілізації є суспільні відносини, які забезпечують обороноздатність Збройних Сил України, зокрема дотримання встановленого порядку їх комплектування [5, с. 355].

Безпосередньо до кримінальних правопорушень у сфері мобілізації належать: ухилення від призову на строкову військову службу (ст. 335 КК); ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 336 КК); ухилення від проходження служби цивільного захисту в особливий період (ст. 336-1 КК); ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (ст. 336-2

КК); ухилення від військового обліку або навчальних зборів (ст. 337 КК) [10].

Найбільш поширеним кримінальним правопорушенням у досліджуваній сфері є ухилення від призову на військову службу під час мобілізації (ст. 336 КК). Диспозиція цієї статті є бланкетною, оскільки поняття «мобілізація» та «призов за мобілізацією» у ній не розкриваються [2, с. 70]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», мобілізація – це комплекс заходів, здійснених з метою планомірного переведення національної економіки, діяльності органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій на функціонування в умовах особливого періоду, Збройних Сил, інших військових формувань, сил цивільного захисту – на організацію і штати воєнного часу [12]. Мобілізація може бути загальною або частковою та проводиться відкрито чи приховано. Саме це і є підставою криміналізації ухилення від призову за мобілізацією осіб, які підлягають такому призову.

Щодо об'єктивної сторони ухилення від призову за мобілізацією у науковій літературі існують дві основні позиції. Згідно з першою, В. І. Антипов зазначає, що ухилення від призову за мобілізацією як діяння може проявлятися у трьох формах: так звана «чиста бездіяльність», змішана бездіяльність та активні дії, причому кожна з форм впливає на момент визнання кримінального правопорушення закінченим [13, с. 862–863]. О. С. Володавська, підтримуючи цю позицію, вважає, що ухилення може проявлятися або в активних діях (симуляція хвороби, підробка документів, пряма відмова від несення військової служби тощо), або в бездіяльності – нез'явленні суб'єкта до військових частин чи на збірні пункти у визначені строки [2, с. 70].

За другу позицією, ухилення являє собою виключно бездіяльність. К. М. Оробець, досліджуючи ст. 336-2 КК, доходить висновку, що ухилення завжди являє собою невиконання обов'язку діяти [5, с. 356]. Як зауважував М. І. Панов, у так званих «змішаних» кримінальних правопорушеннях способом їх вчинення виступають активні дії,

що забезпечують невиконання дій, які особа повинна була і могла вчинити [14, с. 728]. Відтак, навіть за наявності активних дій, які супроводжують ухилення, діяння виражається у формі бездіяльності суб'єкта.

Важливим для діяльності Національної поліції є питання відмежування кримінального правопорушення за ст. 336 КК від адміністративного правопорушення за ст. 210-1 КУпАП. Кримінальна відповідальність настає лише тоді, коли особа пройшла військово-лікарську комісію, була визнана придатною до проходження військової служби, отримала повістку на відправку до військової частини та ухилилася від прибуття [2]. Якщо ж особа не з'явилася за повісткою для звірки облікових даних або проходження медичної комісії – вона підлягає адміністративній відповідальності.

Окремої уваги заслуговує нещодавно криміналізоване діяння – ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (ст. 336-2 КК), запроваджене Законом України від 8 травня 2024 р. № 3687-IX [15]. Ця стаття пов'язана із запровадженням інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (ст. 81-1 КК). Суб'єктом цього кримінального правопорушення може бути виключно особа, яка була умовно-достроково звільнена від відбування покарання для проходження військової служби. К. М. Оробець вказує, що ухилення від укладення контракту може бути вчинене у двох формах: а) неприбуття до відповідного ТЦК та СП протягом 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням; б) непідписання контракту про проходження військової служби [5, с. 357]. Водночас дослідник зауважує, що чинна редакція ст. 336-2 КК не позбавлена низки неоднозначних моментів, які можуть бути усунені в подальшій законотворчій діяльності [5, с. 355].

Ефективне запобігання кримінальним правопорушенням у сфері мобілізації потребує з'ясування їх детермінант. Як свідчить аналіз наукових праць, більшість кримінологів розглядають детермінанти кримінальних правопорушень у Збройних Силах України на макро-, мікро- й індивідуальному рівнях, що відповідають діалектичному

співвідношенню загального, особливого та одиничного [3, с. 317]. Причини й умови на макрорівні є різноманітними та включають різні за характером сфери життя й суспільні відносини: соціальні, економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, ідеологічні, соціально-психологічні, культурно-виховні [16, с. 481]. Є. Б. Пузиревський визначає, що детермінантами військових кримінальних правопорушень є об'єктивні й суб'єктивні чинники економічного, політичного, ідеологічного, культурного, національного, морально-психологічного, соціального, соціально-біологічного, організаційно-управлінського й правового характеру [8, с. 12].

На індивідуальному рівні серед детермінант ухилення від мобілізації особливе місце посідають чинники морально-психологічного стану. О. В. Гальцова зазначає, що військова служба, особливо в період воєнного стану або у боєвій обстановці, істотно відрізняється від звичного цивільного життя та супроводжується напруженими умовами служби, наявністю низки небезпечних та загрозливих ситуацій, що можуть несподівано виникнути і вимагатимуть прийняття миттєвих рішень [3, с. 317]. Психологічний стрес, який отримує військовослужбовець, безумовно, може бути однією із причин вчинення кримінальних правопорушень проти проходження військової служби. За результатами аналізу анкетних даних, проведеного А. О. Кавунською, М. В. Корнієнком та О. О. Шкутою, психологічний стрес як причина вчинення дезертирства у своїй сукупності становить 43,3%, з яких: отримана психологічна травма після участі у бойових діях – 28,6% та страх втрати життя чи можливість бути скаліченим, пораненим або потрапити в полон – 14,7% [17, с. 117]. Серед інших чинників, які негативно можуть вплинути на моральний і психологічний стан, – перебування у конфліктних відносинах з військовим керівництвом або з військовим колективом; відсутність особистої мотивації, яка обумовлена впливом ворожої пропаганди або низькою правовою культурою; не підтримання ідеологічних поглядів на політичні або суспільні процеси у державі; особистісні причини, пов'язані з невір-

шеними проблемами матеріального або особистого характеру в сім'ї [3, с. 318].

До правових детермінант ухилення від мобілізації належать: бланкетний характер диспозиції ст. 336 КК та пов'язані з цим складнощі кваліфікації [2]; динамічні зміни мобілізаційного законодавства; неоднозначність формулювань окремих норм, зокрема ст. 336-2 КК [5, с. 355]. Організаційно-управлінськими детермінантами є недоліки у діяльності ТЦК та СП, зокрема порушення процедури вручення повісток.

Національна поліція як основний суб'єкт превентивної діяльності відіграє визначальну роль у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері мобілізації. Превентивна діяльність поліції здійснюється на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях. На загальносоціальному рівні Національна поліція здійснює інформаційно-просвітницьку діяльність: роз'яснення громадянам їхніх обов'язків відповідно до ст. 65 Конституції України, інформування про правові наслідки ухилення від призову на військову службу під час мобілізації. Загальне запобігання забезпечується утриманням членів суспільства від вчинення правопорушень під впливом кримінально-правових заборон та невідворотності покарання.

На спеціально-кримінологічному рівні діяльність Національної поліції спрямована на виявлення конкретних осіб, які ухиляються від мобілізації, та вжиття заходів щодо запобігання вчиненню ними кримінальних правопорушень. Ключовим напрямом є взаємодія підрозділів поліції з ТЦК та СП: обмін інформацією про осіб, які не з'явилися за повістками; спільне проведення заходів щодо встановлення місцезнаходження осіб, які ухиляються від військового обліку; надання допомоги у врученні повісток відповідно до Порядку проведення призову, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 560 від 16.05.2024. Не менш важливою є протидія організованим формам ухилення від мобілізації: виявлення та документування діяльності осіб, які за грошову винагороду організовують незаконний перетин державного кордону; викриття схем виготовлення та збуту підrobлених медичних документів; протидія

корупційним правопорушенням посадових осіб ТЦК та СП.

Слідча діяльність Національної поліції у кримінальних провадженнях за статтями 335–337 КК також має превентивний характер. Практика призначення покарання зазнала суттєвих змін: якщо у 2022 році суди переважно призначали покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК, то починаючи з 2023 року Верховний Суд орієнтує суди на призначення реального покарання.

О. В. Гальцова пропонує комплекс заходів, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням, серед яких: ідеологічна та мотиваційна підготовка, зокрема формування навичок самовладання та якісна підготовка до практичного досвіду військової служби; наявність у штаті висококваліфікованих та неупереджених психологів, яким би довіряли військовослужбовці; постійне підвищення стресостійкості та психологічної готовності до виконання складних бойових завдань; розроблення заходів, спрямованих на підвищення бойового духу за допомогою різноманітних заохочень з боку військового керівництва [3, с. 318]. Зазначені заходи у своєму комплексі мають враховуватися і Національною поліцією при організації превентивної діяльності у сфері мобілізації.

Висновки

Проведене дослідження дає підстави сформулювати низку висновків щодо ролі Національної поліції у запобіганні кримінальним правопорушенням у сфері мобілізації в умовах воєнного стану.

По-перше, одним із пріоритетних напрямів превентивної діяльності Національної поліції має стати систематична роз'яснювальна робота серед населення. Значна частина громадян не усвідомлює, що ухилення від призову на військову службу під час мобілізації є кримінальним правопорушенням, за яке передбачено реальне позбавлення волі. Підрозділи поліції мають проводити інформаційні кампанії, зокрема через засоби масової інформації, соціальні мережі, а також безпосередньо під час взаємодії з громадянами, доводячи до їх відома правові наслідки ухилення від мобілізації.

По-друге, особливої уваги потребує роз'яснювальна робота щодо відповідальності за незаконний перетин державного кордону з метою ухилення від мобілізації. Населення має чітко розуміти, що у разі спроби незаконного перетину кордону особа притягується до кримінальної відповідальності одразу за двома складами кримінальних правопорушень – як за ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, так і за незаконне перетинання державного кордону України. Така сукупність кримінальних правопорушень значно обтяжує становище особи та має слугувати стримуючим фактором для потенційних правопорушників.

По-третє, Національна поліція має здійснювати активну підривну діяльність щодо унеможливлення функціонування організованих груп, які пропонують послуги з ухилення від мобілізації та незаконного перетину державного кордону. Для цього необхідно задіяти оперативні групи реагування, які будуть цілеспрямовано виявляти, документувати та припиняти діяльність таких злочинних груп. Оперативно-розшукові заходи мають бути спрямовані на виявлення організаторів, посередників та виконавців зазначених схем, а також на встановлення каналів фінансування їхньої протиправної діяльності.

По-четверте, важливим напрямом превентивної діяльності є моніторинг соціальних мереж та месенджерів. Підрозділи Національної поліції мають на постійній основі здійснювати моніторинг соціальних мереж, телеграм-каналів та інших месенджерів з метою виявлення рекламних оголошень про послуги з організації ухилення від мобілізації та незаконного перетину кордону. За результатами моніторингу необхідно вживати заходів щодо блокування таких повідомлень та рекламних матеріалів у взаємодії з адміністраторами платформ та відповідними державними органами. Систематичний моніторинг інформаційного простору дозволить не лише оперативно припинити поширення протиправного контенту, а й отримувати оперативну інформацію для подальшого документування злочинної діяльності організованих груп.

Таким чином, ефективно запобігання кримінальним правопорушенням у сфері мобілізації потребує комплексного підходу, який поєднує роз'яснювальну роботу з населенням, оперативно-розшукову діяльність та моніторинг інформаційного простору. Подальшого наукового дослідження потребують питання вдосконалення правового забезпечення взаємодії Національної поліції з ТЦК та СП, розробки методичних рекомендацій щодо кваліфікації ухилення від мобілізації, а також впровадження інноваційних технологій у превентивну діяльність поліції.

Література

1. Потапова Д. І., Василенко А. В., Гармаш В. В. Зміни в кримінальному законодавстві внаслідок воєнного стану 2022. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 515–519. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/124>.
2. Володавська О. С. Відмежування ухилення від призову за мобілізацією (стаття 336 Кримінального кодексу України) від порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію (стаття 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 1 (9). С. 67–78.
3. Гальцова О. В. Вплив чинників морального та психологічного стану військовослужбовців на вчинення кримінальних правопорушень проти проходження військової служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 316–318. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/73>.
4. Шаблистий В. В., Александрова А. Ю. Кримінальна відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією : монографія / за заг. ред. В. В. Шаблистого. Дніпро : Видавця Біла К. О., 2019. 136 с.
5. Оробець К. М. Ухилення від прийняття на військову службу за контрактом (ст. 336-2 КК України): характеристика складу кримінального правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 354–358. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/85>.
6. Артеменко О. М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти порядку проходження військової служби : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 225 с.
7. Раєва А. О. Дезертирство у Збройних Силах України. Причини та умови. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 27. С. 83–88.
8. Пузиревський Є. Б. Кримінологічний аналіз і запобігання військовим злочинам : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 21 с.
9. Бойчук В. Ю. Родовий, видовий та безпосередній об'єкт злочину, передбаченого статтею 330 Кримінального кодексу України. *Вісник ХНУВС*. 2018. № 4 (83). С. 19–27. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.4.02>.
10. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
11. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид. Харків : Право, 2020. 768 с.
12. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.
13. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Топчія; наук. ред. В. І. Антипова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.
14. Панов М. І. Вибрані праці з проблем правознавства. Харків : Право, 2020. 1160 с.
15. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання : Закон України від 08.05.2024 № 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-20>.
16. Голіна В. В., Головін Б. М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : навч. посіб. Харків : Право, 2014. 513 с.
17. Кавунська А. О., Корнієнко М. В., Шкута О. О. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 212 с.

Valerii Valeriiovych Kosse,

*Doctor of Philosophy in Law (PhD in Law),
Dean of the Faculty for Training Specialists for Pre-
Trial Investigation Bodies,
Donetsk State University of Internal Affairs,
Kropyvnytskyi, Ukraine
Tel.: +38 095 806 74 89
E-mail: Kosse4@gmail.com*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6576-0620>

Andrii Mykolaiovych Udod,

*Candidate of Legal Sciences (PhD in Law),
Associate Professor,
Head of the Department of Criminal Law and
Criminology,*

*Donetsk State University of Internal Affairs,
Kropyvnytskyi, Ukraine
Tel.: +38 050 064 65 55*

E-mail: andrey8383@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8029-4878>

Iryna Valentynivna Fedorchak,

*Senior Lecturer of the Department of Criminal Law
and Criminology,
Donetsk State University of Internal Affairs,
Kropyvnytskyi, Ukraine
Tel.: +38 050 106 46 48*

E-mail: Fedorchak87@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6968-3283>

**THE ROLE OF THE NATIONAL
POLICE OF UKRAINE IN PREVENTING
CRIMINAL OFFENSES IN THE FIELD OF
MOBILIZATION UNDER MARTIAL LAW
IN UKRAINE**

The article examines the role of the National Police of Ukraine in preventing criminal offenses in the field of conscription and mobilization during martial law. The relevance of the topic is substantiated in view of the fact that evasion of mobilization is one of the most widespread criminal offenses in wartime, directly affecting the state's defense

capability and the staffing of the Armed Forces of Ukraine.

The system of criminal offenses provided for in Section XIV of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine is analyzed, in particular Articles 335, 336, 336-1, 336-2, and 337 of the Criminal Code. A criminal law characterization of evasion of conscription for military service during mobilization (Article 336 of the Criminal Code) as the most common criminal offense within this group is provided, including an analysis of its object, objective aspect, subject, and subjective aspect.

The article also examines controversial issues of legal qualification, in particular the form of the act (action or omission), as well as the criteria for distinguishing the criminal offense under Article 336 of the Criminal Code from the administrative offense under Article 210-1 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. Attention is paid to recent amendments to criminal legislation, in particular Article 336-2 of the Criminal Code introduced by Law of Ukraine No. 3687-IX dated 8 May 2024.

The main determinants of criminal offenses in the field of mobilization at the macro-, micro-, and individual levels are identified, with special emphasis placed on moral and psychological factors. The article substantiates the directions of preventive activities of the National Police at the general social and special criminological levels, including informational and educational measures, cooperation with Territorial Centers for Recruitment and Social Support, counteraction to organized forms of evasion, and effective investigation of criminal proceedings.

Key words: mobilization, evasion from conscription, criminal offense, National Police, crime prevention, martial law, military service.